

Ο Ν Ο Υ Μ Α Σ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ - ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

* Ένας λαός θρώνεται άμα δειλή πώς δε φοβάται την αλήθεια. — ΨΥΧΑΡΗΣ.

Κάθε γλώσσα έχει τους φου-
αικούς της κανόνες.
ΒΗΛΑΡΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΣΤ'

ΑΘΗΝΑ, ΚΕΡΙΑΚΗ 1 ΤΟΥ ΘΕΡΙΣΤΗ 1908

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΖΗΝΩΝΗ ΑΡΙΘΜ. 2

ΑΡΙΘΜΟΣ 298

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ. 'Ιστορικά ξεγυμνώματα (συνέχεια).
ΠΕΤΡΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ. 'Ο κ. Ξενόπουλος κι ο Δράκος της δημοτικής.
Σ. ΣΚΙΠΗΣ. Τ' αγαπημένα μέρη (όνειροδήγημα).
Γ. ΓΡΑΝΑΣ. Τό τραγούδι του πουλιού.
ΦΩΤΟΣ ΓΙΟΦΥΛΛΗΣ. 'Από τή ζωή και τό θάνατο του Κονεμένου.
ΜΑΞΙΜ ΓΚΟΡΚΗΣ. Κυνισμός και κυνικοί. (Μετάφραση Π. Βασιλικού) (συνέχεια).
ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Ρήγας Γκόλφης, Γιάννης Ζερβός.
ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ — Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ — ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

Ο κ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ ΚΙ Ο

ΔΡΑΚΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

Δέ συνειθίζω νά κάνω κριτικές πάνω στις κριτικές των άλλων. Όμως θά παραβλέπω αυτόν που τον κανόνα για τόν χατήρι του κ. Ξενόπουλου που σά Βελλεροφόντης κι 'Αη Γιώργης ξεσπάθωσε τώρα τελευταία για νά κτασπαράξει τόν Δράκο του ψυχάρισμου μ' ένα του άρθρου στά «Παναθήναια» τών 30 του 'Απρίλη. Δέ θά τολμούσα φυσικά νά παραπονεθώ για τίς κριτικές του γνώμες αν περιορίζεταν σέ φιλολογική μόνο εξέταση του τέταρτου τόμου τών «Ρόδων και Μήλων» του Ψυχάρη. 'Ο καθένας έχει τόν δικαίωμα νά καταλαβαίνει τήν τέχνη κάθε συγγραφέου έτσι που τότε φωτίζουνε ή ψυχολογική του άντρωπή κ' οι αισθητικές του συμπάθειες. Όμως ο κ. Ξενόπουλος δέν έκανε μόνο κριτική — ή καλύτερα δέν έκανε καθόλου κριτική μ' άβρηκε πρόφαση νά μ' άσκάρωσει μιά θεωρία που καταδικάζει τόν ψυχάρισμο, προστατεύει τή μισή γλώσσα και τόν ούσιωδέστερο ζητάει και δικαιολογεί τίς γλωσσικές αστάθειες του ίδιου του κ. Ξενόπουλου. Κ' ή θεωρία του δέν είναι άκακη. Χτυπάει ίσια στην καρδιά τήν εθνική ζωή και γι' αυτό τόν θερρό χρέος μου νά διαμαρτυρηθώ και ν' άπαντήσω.

Νά τί λέει ο κ. Ξενόπουλος μέ λίγα γυμνά λόγια : «'Αρχισα ψυχάριστής. 'Η δημοτική φανερώθηκε μπροστά μου σάν δόγητρά θεά που ήρθε νά ξαναειδώσει τόν έθνος — ν' αναστήσει καινούριο λαό, νά πετάξει τίς σάπιες κληρονομίες του ψεύτικου ελλητισμού, νά ξεκαθαρίσει τή ζωντανή γλώσσα, νά θεμελιώσει γερό και μεγάλο ρωμαϊκό πολιτισμό. Ναι, μ' άβρηκα έπειτα πώς αυτά όλα είναι θεωρίες. Είναι θεωρίες γιατί τόν έθνος δέ θέλησε νά πιστώσει άμέσως τήν καινούρια αλήθεια, γιατί δέν έμπόρεσε ν' αλλάξει σέ είκοσι χρόνια μέσα μιά ψυχολογία χτισμένη μέσα του από ιστορία είκοσι

αίωνων. Είναι θεωρίες γιατί ο ψυχάρισμός αντίσκό-
πφει στή Μοίρα, δηλαδή γιατί εγώ δέν μπορώ νά
»περιμένω νά φωτιστούνε τής ρωμισούνης τ' άμυαλά
»και προτιμώ νά μ' ά χαλάσω τήν ήσυχία τής στε-
»νης μου ζωούλας. 'Ε! μ' ά θά μου πούνε, άμ' ή
»δόξα ; Δέ δουλεύεις για τή δόξα τήν κατοπινή,
»τήν τέχνη δέν τήν άγαπάς ; — Δέ λέω, σά δύσκο-
»λο νά τ' άπαντήσω αυτό. Μ' ά σταθίτε και θά τ' ά
»βολέψω τ' ά πράματα. Δέ μου τήν έδωκε άδικα
»τήν ζυπνάδα ο Θεός. Κ' είναι τ' άχατες άνάγκη
»νά πιστεύω πώς τόν έθνος θά σηκωθεί ξαναγεννη-
»μένο και λεβέντικο και λευτερωμένο από τόν δα-
»σκαλισμό ; 'Οχι, δέν είναι άνάγκη. 'Αποφασίζω
»λοιπόν, de autoritate mea καθός ο μακαρίτης
»δ' 'Ιουστινιανός, πώς τόν έθνος κ' ή φυλή δέν άξι-
»ζουν πιά και μεγάλα πράματα, πώς ή μόνη πα-
»ρηγοριά και φιλοδοξία που τής έμειναν τής Ρω-
»μισούνης είναι νά ξεκολουθήσει νά ζει μιά μικρού-
»λική τόση δά ζωίτσα, δίχως όνειρα κ' ιδανικά, δί-
»χως έλπίδες, δίχως τίποτα. Ναι, εγώ ο κ. Ξενό-
»πουλος, ο προφήτης και δικαιοκρίτης, καταδικάζω
»τόν έθνος νά συμαζευτεί βυθισμένο στή νάρκη του,
»νά μ' άν έχει άλλο λυχναρί παρά τόν τρεμουλιαστό
»φωτάκι τών γνωστικών άνθρωπάκων (ώ τρέλλα λε-
»βέντισσά μου !), νά μ' άν έχει άλλο στό νοῦ παρά
»πώ ; νά καλοζωήσει όπως όπως, πώς νά μείνει ά-
»πείραχτο κι άξένοιαστο στή γωνίτσα που τήνε
»προστατεύει τόν αρχαιολογικό έλεος τών δυνατών.

»Και σούτ ! μ' άν πολυφωνάζετε και τόν ζυπνή-
»σετε τόν έθνος γιατί τότε θά δει τί φοβιταιάρης
»που είμαι εγώ κι όλοι όσοι μου μοιάζουνε, γιατί
»τότε θά δει πώς όσοι τόν νανουρίζουνε μέ τήν κα-
»τήρηση τής μικρής εύτυχίας είναι ίσια ίσια όσοι
»έχουνε σούφρο νά μ' άν αλλάξουν οι κυβερνήτες τής
»Ρωμισούνης. Σούτ ! και μ' ά τήν ζυπνήσετε για τόν
»Θεό ! Δέν τόν ξέρετε πώς δουλειά στό ρωμαϊκό θά
»πεί άξίσιση στό νά περνάς τή δική σου εύτύνη
»στή ράχη καποιανού άλλου κι αυτός ο άλλος
»πάλι σ' άλλονα ως που νά χαθεί δλόττελα ή εύ-
»τύνη ; Και δέν τόν βλέπετε τί επιτήδεια που πασ-
»σάρησα κ' εγώ τή δική μου εύτύνη στή ράχη τού
»έθνους ; Δέν τόν νοιώθετε πώς θέλω νά είναι τόν έ-
»θνος μικρό γιατί κ' εγώ είμαι μικρός ; Γιατί, φί-
»λοι μου, δέν έρχεστε κ' έσείς νά γίνετε μικροί σάν
»κ' έμένα και νά περάσουμε ζωή χαρισάμενη χαμο-
»γελώντας μέ στωική γαλήνη για τήν άδυναμία
»του έθνους ; Αυτό είναι ή αλήθινή σοφία κ' ή μόνη
»που δέ θέλει ούτε θυσίες, ούτε κόυραση, ούτε φτε-
»ρά μεγάλα».

Αυτά μ' άς είπε ο κ. Ξενόπουλος. Κ' εγώ τού
άπαντώ :

ΤΕΧΝΗ

»Άλλοι άνεβαίνουν στό βουνό νά λαφοκνηρήσουν,
»Άλλοι στούς λόγγους χώνονται νά πελεκήσουν έβλα,
»Άλλοι ζήτ' άν τή μοναξιά και τόν καθαρίο άνέρα,
»Άλλοι νειρεύονται κορφές και λαχταράνε πλάτια,
»Άλλοι έναν άλαφρόπτερο λιμνίζονται στό δάσο,
»Άλλοι μ' άναόρα πεθυσίων και κροστάλλο νεράκι,
»Άλλοι ποθούνε τήν εδκή τού γέροντα τού έλάτου,
»κι Άλλοι τ' άθάνατο νερό, κι Άλλοι τόν πνίχτη Δράκο.
»Μ' ά σ' ά μικρή κι άνέγνωρη κι από τόν κόσμο ξένη
»τώρα άνεβαίνεις τόν βουνό νά σ' ά ζουλέψει ο γήλιος.

Κι αν Άλλοι έκεί άποχάθηκαν μ' ά τ' ά πατήματά τους,
κι αν Άλλοι ξεραματώθηκαν κάθε γηπέτρα έλλίδα,
και ρίξαν τ' άνάθεμα στή θάλασσα τόν κόσμο,
κι αν Άλλοι ούδ' ά κνηγήσαν κι ούδ' ά φάφια βρήκαν,
και πήραν τόν στρατί στρατί μέ τ' ά κλαριά ζαλίκι,
κι Άλλοι βοτάνια φέρουνε, κι Άλλοι νερό βασάνε,
κι Άλλοι τ' ά μοσκολούλουδα σφίγγουν στήν άγκαλιά τους —
μ' ά σ' ά δέ μ' ά παρηγήθηκες δική κι άνέγνωρη μου
μ' άν κατεβαίνεις τόν βουνό νά τ' ά μ' ά ποστρωμένη.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

»'Οχι, έμεις μικροί δέ θά γίνουμε. Ούτε τόν
»θέμε ούτε τόν μπορούμε. Ούτε είναι αλήθεια κείνο
»που λές πώς έμεις θέμε ν' άγνοήσουμε τόν Έλλη-
»νισμό και νά βασιστούμε στή Ρωμισούνη και μόνο.
»'Εμεις τίποτε δέν άγνοούμε θεληματικά. Όλα τ' ά
»θέμε — φτάνει νά είναι άκόμα ζωντανά. Κι ό,τι έ-
»μεινε ζωντανό από τήν Έλλάδα τήν αρχαία κι
»νάπό τόν Βυζάντιο τόν άκριτικό κι άπ' όλη τή ρω-
»μαϊκή ζωή, όλα τ' ά θέμε για νά φτιάσουμε τήν
»καινούρια ψυχή τού έθνους. 'Εσύ μ' άς λές πώς εί-
»ναι άργά. Μ' ά τί σου φταίμε έμεις αν άκόμα δέν
»καλοζύπνησε και παίρνεις τή χαρηνή για βασί-
»λεμα ; Μ' άς λές, μ' άς κάνεις τήν τιμή νά μ' άς λές,
»πώς τόν δικό μας φώ ; είναι πολύ δυνατό για τ' ά
»σκοτεινιασμένα μάτια τής Ρωμισούνης και πώς αν
»νάναβεί και τόν άντικρύσει θά τυφλωθεί. Μ' ά τό-
»σο καλός ματογιατρός μ' άς έγινες που ξέρεις νά
»μ' άς πεις και πόσο φως βαστούνε τ' ά μάτια ενός έ-
»θνους ; Και ποιά έπιστήμη άλάθευτη και μαντι-
»κή σέ βοήθησε νά κρίνεις, ώ ζακυθινή Κασσάντρα,
»πώς τόν έθνος πρέπει νά μείνει καταδικασμένο σέ
»μισοσκότεινο και νά παρακυλάει αιώνα κι άμετά-
»κλητα μέσα στις θολούρες τής ψευτίας ; Γιατί
»νά χρησιμοδοτείς, ώ Πυθία μου, πώς ή δημοτική θά
»τό άφάνιζε τόν έθνος ή τουλάχιστο θά τόν ζήμιανε
»σημαντικά, και δέν άποτελειώνεις τόν χρησμό σου
»λέγοντας — ή τουλάχιστο θά τόν έσωζε ;»

Θά σου πώ και κάτι άλλο, φίλε κ. Ξενόπουλε.
Οί όμολογίες σου είναι πολύτιμες και μέ γέμισαν
ζυγύλκη χαρά. 'Από δώ κι άμπρός τ' ά πράματα

είναι καθαρά. Ἐσὺ μὰς τὰ ξεχώρισε. Ἐμεῖς οἱ δημοτικιστᾶδες — οἱ Ψυχαριστῆς καθὼς τοῦ λόγου σου πεισματῶνεις νὰ μὰς ὀνοματίζεις — εἴμαστε οἱ ἔθνη, ἐκεῖνοι δηλαδή πού θένε ριζικό ξαναγεννημὸ κ' ἥρωικό μεγαλωμα τοῦ ἔθνους. Ἐσεῖς οἱ μισοὶ κ' οἱ καθαρευουσιάνοι εἰστέ οἱ Ἑλλαδικοί, οἱ μικροζωῖτες, οἱ συντηρητικοὶ δασκαλοφοβούμενοι, οἱ ἀντιπρόσωποι κ' ἱεροφάντες κάθε μικρούλικου, κάθε στενοκέφαλης λογικῆς, κάθε χουζουριάς, νύστας καὶ καμαρωμένης ἀτολμίας. Σοῦ χρωστοῦμε χάρη πού μὰς τὸ ξεδιάλυσες αὐτὸ ἔτσι χτυπητὰ καὶ ξάστερα. Ἐμεῖς τώρα ξέριουμε πιά γιατί μένετε μουνδιασμένοι καὶ τρεμουλιαστοί, κ' ἐσεῖς πάλι ἀπὸ τὴν ἄλλη μερὶά ἔχετε τὴν καλοσύνη ν' ἀναγνωρίζετε πὼς τὸ φῶς καὶ τὸν ἀγέρα τῆς υγείας ἐμεῖς τότε φέρνουμε ἀπὸ τὴν ἀγρισύνη τοῦ βουνοῦ. Νὰ μὰς τὸ λῆς αὐτὸ συχνά, ὅσο μπορεῖς πιὸ συχνά, γιὰ νὰ τ' ἀκούσουν πολλοὶ καὶ νὰ τὸ συλλογιστοῦνε καὶ νὰ κρίνουν.

Καὶ ἓνα ἄλλο ἀκόμα θὰ σοῦ πῶ, φίλε κ. Ξενόπουλε. Προφητεύεις πὼς ἡ μισὴ γλῶσσα θὰ θαματούργησει. Πιθανώτατο. Σκεδὸν ὅλα τὰ θάματα τὰ κάναν οἱ ψευτοπροφήτες. Ὅμως ἓνα πρέπει νὰ παραδεχτεῖς — πὼς δίχως τὸν Ψυχαρισμὸ μήτε ἡ μισὴ γλῶσσα δὲ θὰ μπορούσε σήμερα νὰ σταθεῖ. Εἶναι τὸ πρῶτο ξάπλωμα τῆς δημοτικῆς. Εἶχε τότες λέρες νὰ ξαπλύνει ἡ δημοτικὴ πού ἀδύνατο νὰ μὴ θόλωνε στὴν ἀρχὴ Ἀὔριο μεθαῦριο τὰ νερά θὰ κατασταλάξουν καὶ θὰ κατακαθίσουν οἱ λάσπες τῆς πολεμικῆς καὶ θὰ λαγαριστοῦν οἱ μεταβατικὲς θολάδες. Κ' ἴσως πιὸ γλήγορα ἀπ' ὅτι τὸ νομίζουν οἱ περισσότεροι.

Λυποῦμαι, φίλε κ. Ξενόπουλε, πού ἀναγκάστηκα νὰ σοῦ μιλήσω μὲ τόση ὀδυνητικὴ εὐλιχρῆνεια. Καθὼς σοῦ ξήγησα καὶ στὴν ἀρχὴ δὲν εἶναι ἀτομικὲς γνώμες γιὰ ὀρισμένα πρόσωπα ἢ βιβλία πού μὲ κάνανε νὰ βγῶ στὸ ἀλώνι. Εἶναι ἡ ἀντίληψη τῆς ἐθνικῆς ζωῆς πού μὰς παρουσιάσες καὶ πού φοβοῦμαι ὅτι σ' ἀρκετοὺς ἄλλους εἶναι γνώριμη καὶ βολικὴ, εἶναι ἡ ἀπρόσωπη αὐτὴ ἀντίληψη πού μ' ἔφερε νὰ σοῦ θυμίσω πὼς τὸ ἔθνος δὲν εἶναι τόσο ψόφιο πού τὸ φαντάζονται μερικοὶ — καὶ πὼς ἀλήθεια ἔτσι νὰ εἶτανε πάλι χρέος στέκεται κάθε ἀνθρώπου δυνατοῦ καὶ γενναϊοκαρδίου νὰ πολεμάει ὡς τὸ τέλος γιὰ τὴν ἰδέα τοῦ ἀδιαφορώντας περιφρονητικὰ ἂν τὰ πράματα τὰ σημερινὰ κ' οἱ τριγύρω μοιρολάτρες ἂν ἄνθρωποι τότε δικαιολογοῦν ἢ ὄχι. Καὶ θὰ σεβόμουναι τὸν ἀνθρώπο πού θὰ μοῦ ἔλεγε — ἐγὼ δὲν εἶμαι ἡ-

ρωας καὶ μὴ μὲ τυραννᾶς μὲ ἀψηλὲς ἰδέες. Ὅμως ἀγαναχτῶ σὰ βλέπω νὰ χτίζονται θεωρίες ἐπίτηδες γιὰ ν' ἀποσκεπάσουνε τὴν ἀδράνεια καὶ ν' ἀθωώσουνε τὴν λειποψυχία.

Βιέννα 26.5.08.

ΠΕΤΡΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΠΟΥΛΙΟΥ...

Τοῦ Μ. Ἀγγέλη

Μέσα στὸ γραφεῖο εἴμαστε δύο: Ἐγὼ κ' ἐκεῖνος — Ἐγὼ σκλάβος... κείνος ἀφέντης...

Ἐνα πουλὶ πού ἄφισε τίς ἐρημιές του (ποῖός ξέρει γιατί) κελαιδεῖ τώρα κάμποσο καιρὸ κάθε μέρα κάτω στὸ μικρὸ κῆπο τοῦ σπιτιοῦ.

— Ἴσως νὰ ἦρθε μὲ τὸ κελαιδισμό του νὰ κάνει συντροφιά στ' ἄλλο σκλαβωμένο πουλὶ....

Ὁ σκλάβος... γράφει κὶ ἀκούει τὸ τραγοῦδι τοῦ μικροῦ πουλιοῦ μὰ ὁ ἀφέντης... δὲν τοῦ μένει καιρὸς νὰ τάκούσει... Μὰ κὶ ἂν θέλει μπορεῖ νὰ τάκούσει; — Μπᾶ πού μπορεῖ νὰ τάκούσει... ἂν μπορούσε θὰ τᾶκουε καὶ κάτι θᾶλεγε στὸ σκλάβο του... γι' αὐτό. Πόσες φορές κείνος δὲ σταματᾶ νὰ γράφει, κὶ ἀφίνει τὴν ψυχὴ του νὰ φεύγει μαζὺ μὲ τὸ τραγοῦδι τοῦ πουλιοῦ.

Μὰ μήπως κὶ αὐτὸς ἓνα πουλὶ... δὲν εἶναι πιασμένο στὸ κλουβί... Ὅσο ὅμως κὶ ἂν πιαστῆ τὸ πουλὶ κὶ ὅσο κὶ ἂν κλειστῆ στὸ κλουβί του... πάντα δὲν μπορεῖ νὰ ξεχάσει παρὰ μὲ πόνο θυμᾶται τίς ἐρημιές του... τίς γαλάζιες ψευδοσκεπασμένες βουνοκρῆφες πού κὶ αὐτὲς κλέβουνε μὲς τ' ὀλόλαμπρο φῶς τοῦ ἡλίου τὸ γαλάζιο χρῶμα τούρανοῦ. Θυμᾶται τὰ κρυστάλλινα νερά τῶν ποταμῶν, πούλουζε τὰ φτερά του, τὸν καθάριο ἀέρα, τὸν καταγάλανο οὐρανὸ. Ὡ! αὐτὸνε τὸν οὐρανὸ πόσες φορές πετώντας ψηλὰ δὲν προσπαθοῦσε, ὅταν εἶτανε ἐλεύθερο... νὰ τὸν φιλήσει.

Καὶ τὸ πουλὶ κελαιδεῖ κάτω στὸν κῆπο τάκούει μόνον ὁ σκλάβος... καὶ μαζὺ μὲ τὸ τραγοῦδι αὐτοῦ ἰνώνεται καὶ τὸ τραγοῦδι πού πάντα ψέλνουνε οἱ πόθοι τῆς μεθυσιμένης του ψυχῆς....

*

Κάθουμαι στὸ τραπέζι μου μπροστὰ καὶ κάνω πὼς γράφω. Αὐτὸ γίνεται κάθε μέρα, εἴτε τὸ πουλὶ ἀκούγεται νὰ κελαιδεῖ, εἴτε κάποιο σύννεφο περνᾶ

μπρὸς ἀπ' τὸ παράθυρο τῆς φυλακῆς μου... καὶ μὲ κοιτάζει σιγαλὰ σὰ φεύγει, μὰ τώρα πού ἀκούω πάλι τὸ κελαιδισμό τοῦ πουλιοῦ, πού νὰ συμαζέψω τὴν ψυχὴ μου, πού τριγυρνᾶ στὶς ἐρημιές του, τὴν ἔχει μεθύσει τὸ τραγοῦδι του καὶ τὰ μάτια μου σιγοκλειοῦνε ἀπ' τοὺς πόθους πού τὴν πνίγουν... Ὡ! πόσες φορές ψυχὴ μου ἐπάνω στὸ μεθύτι σου δὲ θέλησα νὰ φῆσω τὴ σκλαβιά σου καὶ νὰ τρέξουμε μαζὶ στοὺς κόσμους σου... στὶς ἐρημιές σου μὲς τὰ βράδια πού φωτίζει ἓνα χλωμὸ φεγγάρι: μὰ ἐγὼ εἶμαι στὸ κλουβί... κλεισμένος: τί κάθουμαι καὶ λέγω.

Καὶ τὸ πουλὶ κελαιδεῖ ἀκόμα κάτω στὸν κῆπο τάκούει μόνον ὁ σκλάβος... Ὁ ἥλιος... θὰ βασιλέψει κάποια μέρα ποῖός ξέρει πότε καὶ τὸ πουλὶ... θὰ πάει νὰ κουρνιάσει... κὶ ὁ σκλάβος... δὲ θὰ τάκούει πιά ποτὲ μὰ ποτὲ.

Μ' ἀκόμα τὸ πουλὶ κελαιδεῖ κάτω στὸν κῆπο τὸ ἀκούω μόνον Ἐγὼ.

20 τοῦ Μάρτη 1907.

Γ. ΓΡΑΝΑΣ

ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΚΟΝΕΜΕΝΟΥ

Ἄγκαλὰ κ' ἐκλείσει χρόνος πού πέθανε ὁ μέγας μας Κονεμένος, ὡς τόσο πιστεύω πού πρέπει νὰ πῶ κάτι πράματα ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατό του, πού ὡς τὰ σήμερα δὲν εἶναι γνωστὰ στὸν πολὺ κόσμον, γιὰ τὴν ἀνδιὰφερονε ὅσα γράφονται γιὰ τὴ ζωὴ τῶ μεγάλων ἀνθρώπων.

Κὶ ἀκόμα περισσότερο δὲν πρέπει νὰ χαθοῦνε καὶ ν' ἀληθμονηθοῦνε ὅσα ἔτυχε νὰ μάθῃ κανένας γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ παράξενου αὐτοῦ σοφοῦ, πού ἔζησε ἀπομονωμένος κὶ ἀγνωστος στὸν κόσμον ἴσαμε τὸ θάνατό του.

**

Ὅταν, ἐξαστενισμένος πιά ἀπὸ τίς θερμῆς, ἐβλεπε μπρὸς του τὸ θάνατο ὁ σοφὸς μας Κονεμένος: ἔβραζε ἓνα φίλο του καὶ τοῦ ἔπε νὰ τηλεγραφήσῃ τοῦ γιοῦ του πού ἔμεινε στὴν Πρέβεζα νὰ ῥθῆ γιὰ τὴν εἶναι στὰ τελευταῖα του. Ὁ φίλος του ἀμέσως τηλεγράφησε στὸ γιό του. Μὰ πρὶν ὁ γιός του προφτάσῃ νὰ φτάσῃ στὴν Κέρκυρα, τὴν ἄλλη νύχτα ὁ Κονεμένος πέθανε.

**

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΞΕΓΥΜΝΩΜΑΤΑ^{*)}

§ 14

Τὰ στερνὰ μαῦρα χρόνια.

Εἶδαμε ἀπὸ τὰ παραπάνω πὼς ἓνα εἶδος ἐθνικῆ συνείδηση καὶ φιλοτιμία ἔβραζε τώρα στὴν ῥωμαϊκὴ ψυχὴ, μέρος ἐξαιτίας τοῦ γενικοῦ ξαναγεννημοῦ, μάλιστα κατόπι ἀπὸ τὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση, μέρος ἐπειδὴ καὶ μόνο του ὅσο πῆγαινε ξεχειλίσει τὸ μῖσος τῆς ἀνυπόφερτης ἐκείνης τυραννίας. Ὁ ἀληθινὸς ὅμως κὶ ὁ μόνος τρόπος γιὰ νὰ μαζευτοῦνε οἱ καρποὶ τοῦ ξαναγεννημοῦ μὰς ἐκείνου δὲν εἶχε βρεθῆ ἀκόμα. Παρὰ ἔτρεχε τὸ ἔθνος πὸτ' ἐδῶ πὸτ' ἐκεῖ, ἀκολουθώντας στὰ τυφλὰ μεγάλους, μὰ ἀσύστατους, ἀσύνεργους, καὶ κάποτε ἀσυνείδητους

*) Ἡ ἀρχὴ του στὸν ἀριθ. 281.

ἀρχηγούς: κ' ἔτσι βρέθηκε πολλές φορές, ἴσως χωρὶς νὰ τὸ καλονοιώθῃ, χωμένο σὲ ἀγῶνες ληστικῶν καὶ πειρατικῶν, ἐκεῖ πού λαχταροῦσε ἓνα καὶ μόνο πρᾶμα, τὴ λευτεριά του. Ἡ ὥρα τῆς συνέργειας ὁμως δὲν ἀργοῦσε, καὶ πρέπει ἐδῶ, μὰ καὶ παρὸς σιάστηκε ἀφορμὴ, νὰ τὸ μολογήσουμε πὼς τίποτις δὲ συντέλεσε τόσο νὰ ἔρθῃ ἡ μεγάλη αὐτὴ ἀλλαγὴ τῆς ἐθνικῆς μας πολιτικῆς, ὅσο ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, ἔργο δύο τριῶν ἀσημάντων ἀνθρώπων, πού μὴτ' ἴδιοι τους δὲν ὀνειρευόντανε τί μεγάλα ἀποτελέσματα ἔκρυβε μέσα τῆς ἡ κάπως ἀγυρτικὴ ἐκείνη ἰδέα τῶν πρώτων ἐταίρων, νὰ πιάσουνε δηλαδή τὸ ἔθνος ἀπὸ τὴν πατροπαράδοτὴ του ἀδυναμία, τὴν ἐλπίδα του ἀπὸ ξένες βοήθειες, νὰ τὸ ἐρεθίσουνε μὲ ἀόρατους ἀρχηγούς, καὶ νὰ τὸ χαντακώσουνε σὲ βαθμὸ πού νὰ μὴν μπορῆ πιά νὰ βγῆ ἀπὸ τὸν ἀγῶνα, παρὰ νὰ συνεργήσῃ καὶ νὰ πολεμήσῃ θέλει δὲ θέλει.

Πρὶν ὅμως ἔρθουμε σ' αὐτὰ, καὶ σ' ἄλλα παρόμοια ζητήματα, ἄς ρίξουμε ματιὰ στὰ μερικὰ μαῦρα χρόνια πού μὰς μένουνε ἀκόμα.

Τὰ δέκα δώδεκα χρόνια πού περάσανε ὕστερ' ἀπὸ τοῦ Βλαχάβα τὸ δράμα στὴν Ἀλήδικη περιφέρειαν, δὲ μὰς δίνουνε θροφή γιὰ νέους στοχασμούς καὶ γιὰ νέες ἐρμηνείες τοῦ ἐθνικοῦ χαραχτήρα. Μὰ

μήτε τῆς Τουρκίας τὰ ἱστορικὰ δὲ μὰς φέρνουνε σὲ τίποτα συμπεράσματα μεγάλης ἐθνικῆς σημασίας. Τὰ γοργοπερνοῦμε ὅλα λοιπόν, καθὼς εἶπαμε, πρὶν νὰ κατασταλάξουμε στὴν πιὸ γενικώτερη μελέτη τῶν ἐθνικῶν μας στοιχείων τίς παραμονές τοῦ μεγάλου ἀγῶνα. Καὶ πρῶτο γιὰ τὴν Τουρκία. Αὐτὴ τὰ εἶχε ἀκόμα μὲ τοὺς Ρούσους, καὶ μόλις στὰ 1812 ἀναγκάστηκε νὰ ὑπογράψῃ τὴ Σουθῆκη τοῦ Βουκουρεστιοῦ. Ἐνας ὅρος τῆς Σουθῆκης ἐκείνης εἶτανε καὶ τὰ κοινοτικὰ τὰ προνόμια τῶ νησιῶν τοῦ Αἰγαίου. Κέρδος βέβαια πάντα γιὰ τὰ νησιά. Ὅταν ὅμως συλλογιστοῦμε πὼς ὅλη ἡ ναυτιλία τῆς Μαύρης καὶ Ἀσπρῆς θάλασσας βρισκότανε τότες στῶ νησιωτῶ μὰς τὰ χέρια, τὸ κέρδος βγαίνει μεγαλῆτερο γιὰ τὰ ἔμπορια τῆς Ρουσίας παρὰ γιὰ τὴν πρόδεση τῶ νησιῶ μὰς. Κὶ αὐτὰ ὅμως θὰ τὰ ξαναγγίξουμε στὸ Τέταρτο Μῆρος. Ὅστε ἄς ἔρθουμε σὲ ἄλλο, τὸ σοβαρότερο γιὰ τὰ μὰς ἐντικείμενο, στὶς στερνὲς δηλαδή πράξεις τῆς Ἀληπασάδικης Τραγωδίας.

Ἀφοῦ τοὺς δάμασε καὶ τοὺς ἔκαμε τοῦ χεραιοῦ του ὄλους ἀπὸ Μοριά ὡς Ἀρβανιτιὰ, ἀρχίζε κ' ἐβλεπε πιά ὁ Ἀλῆς τῶνειρό του νὰ βγαίνει, νὰ στεριώνεται τὸ Κράτος πού πολεμοῦσε τόσοσ χρόνους ὅπως ὅπως νὰ σκαρώσῃ. Τᾶβλεπε καὶ τὰ ὑποψία-